

**К.Б. Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.,
З.Эшпулатова – СамИСИ магистранти**

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАСИ ХУСУСИЙ СЕКТОРИ СУБЪЕКТЛАРИДА АУДИТНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Республикамизда ишлаб чиқариш тармоқлари билан бир қаторда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантириш устувор вазифалардан ҳисобланади. Бу соғлиқни сақлаш соҳаси, чунончи унинг хусусий сектори томонидан аҳолига кўрсатиладиган тиббий сервис хизматларга ҳам бевосита дахлдордир.

Сўнгги 6 йилда мамлакатимизда хусусий тиббиёт муассасалари сони 2 баробар кўпайиб, 3,5 мингтага етди. Уларни юқори технологияли тиббиёт техникаси билан жиҳозлаш даражаси 3 баробар ошди. Айниқса, стоматология, лаборатория ташхиси, терапия, физиотерапия, неврология ва бошқа соҳаларга ихтисослашган хусусий тиббиёт муассасалари сезиларли ривожланди¹.

Президентимиз Ш.М. Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли фармони билан тасдиқланган “2017-2021 йилларда “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича харакатлар стратегияси”да, шунингдек мазкур стратегия ижросини таъминлаш юзасидан қабул қилинган қатор фармон ва қарорлар, шунингдек давлат дастурларида² аҳолига кўрсатилаётган тиббий сервис хизматларни ривожлантиришга қаратилган устувор вазифалар ҳамда аниқ чора-тадбирлар белгиланган.

Кўйида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 1 апрелдаги «Соғлиқни сақлаш соҳасида хусусий секторни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ -2863-сон қарорида соғлиқни сақлаш соҳасида хусусий секторни янада ривожлантириш бўйича қабул қилинган чора – тадбирлар ҳамда улар ижросини таъминлаш бўйича аудит олдида турган айrim долзарб масалаларга тўхталамиз.

Мазкур қарорга мувофиқ соғлиқни сақлаш соҳасида хусусий секторни янада ривожлантиришнинг асосий йўналиш ва вазифалари белгиланган. Улар қаторида хусусий тиббиёт муассасалари ташхис кўйиш ва даволашнинг замонавий юқори технологияли усусларини кенг қўллаган ҳолда сифатли тиббий хизматлар кўрсатиши учун зарур шароитлар яратиш, уларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ҳамда уларга кредит

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 1 апрелдаги «Соғлиқни сақлаш соҳасида хусусий секторни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ -2863-сон қарорига шарх.

² «Соғлиқни сақлаш соҳасида хусусий секторни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида».

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 1 апрелдаги ПҚ -2863-сон қарори; Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Халқ билан мулокот ва инсон манфаатлари йили”да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида” Фармони; Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол тадбиркорлик, инновацион гоялар ва технологияларни қўллаб-куватлаш йили”да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида” Фармони.

ажратиш ва молиявий ёрдам кўрсатиш, хусусий тибиёт соҳасига хорижий инвестициялар ва малакали мутахассисларни жалб қилиш, тиббий хизматлар экспортини кенгайтириш, ахолига тиббий хизмат кўрсатиш бозори инфратузилмасини ривожлантириш белгиланган. Шунингдек, қарорда хусусий сектор томонидан кўрсатилаётган хизмат турларини янада кенгайтириш кўзда тутилган. Хусусан, айни пайтгача хусусий тибиёт муассасаларига 177 турдаги тиббий хизматларнинг атиги 50 тасига рухсат этилган бўлиб, қолганлари тақиқланган эди. Мазкур қарорга биноан, энди уларга тиббий хизматларнинг деярли барча турларини кўрсатишга рухсат берилди. Бу хусусий тибиёт муассасалари тадбиркорлик фаолиятидан олинадиган даромадлар, уларга кетадиган сарф-харажатлар ҳажминини ошишига, мос равишда ушбу кўрсаткичлар ҳисобини юритишга доир бухгалтерия хизмати қўламини ҳам ошишига олиб келади. Чунончи, рухсат этилган янги тиббий хизмат турлари бухгалтерия ҳисобида уларни акс эттиришга мўлжалланган синтетик ва аналитик счёtlар ва бошланғич ҳужжатлар, калькуляция объектлари бўйича таннарх ҳамда сотиш баҳолари ҳисоб-китоблари сонини ошишига, мос равишда, улар реаллигини таъминлашга қаратилган аудиторлик муолажаларини кўпайишига олиб келиши табиийдир.

Шуни қайд этиш лозимки, агар аввал қабул қилинган қонунчилик ҳужжатларида хусусий тибиёт муассасалари шуғулланиши мумкин бўлган фаолият турлари тасдиқланган бўлса, янги қарорда фақат давлат соғлиқни сақлаш муассасалари амалга ошириши мумкин бўлган ва хусусий тибиёт муассасалари учун тақиқланган айrim чекланган фаолият турлари тасдиқланди. Бу, ўз навбатида, аудиторлик текширувлари олдига хусусий тибиёт муассасалари томонидан тақиқланган айrim чекланган фаолият турларини ҳақиқатда олиб борилмаганлиги тўғрисида реал ахборотларни иғищдек долзарб вазифани қўяди.

Қарорда ахолига пуллик тиббий хизматлар кўрсатадиган (стоматология ва косметология хизматларидан ташқари) хусусий тибиёт муассасалари, жумладан, хорижий инвесторлар иштирокидаги хусусий тибиёт муассасаларига тиббий хизматлар қисмида кенг кўламли имтиёз ва преференциялар берилган. Хусусан, ушбу турдаги муассасалар 2022 йилнинг 1 январига қадар мақсадли ишлатиш шарти билан барча турдаги солиқлар ва мажбурий ажратмалар тўлашдан озод этилди. Бундай имтиёзлар, агарда тиббий хизматлар кўрсатиш асосий фаолият тури бўлса, бошқа даромадларга ҳам жорий этилади. Тақдим этилган солиқ имтиёзлари хусусий тибиёт муассасаларининг моддий-техник базасини сезиларли даражада мустаҳкамлаш имконини беради. Бўшаган маблағлар уларни замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш, уларга сервис-техник хизмат кўрсатиш, тибиёт мақсадлари учун эҳтиёт қисмлар, инвентар ва бошқа буюмлар харид қилиш, янги бино ва ишоотларни қуриш ва мавжудларини реконструкция қилишга мақсадли йўналтирилади. Қарорга мувофик, тақдим этилган солиқ имтиёзлари ҳисобидан тежалган маблағларнинг бир қисми

аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ қатламларига бепул тиббий хизмат кўрсатишга йўналтирилади.

Қарорда белгиланган ушбу чора-тадбирлар аудиторлик текширувлари олдига хусусий тиббиёт муассасаларининг мақомига кўра танланган солиқ тўловларининг республикамиз Солиқ кодексига асосан тўғри ҳисобланганлигига, уларни мақсадли солиқ имтиёzlари сифатида ҳисоб ва ҳисботда тўғри акс эттирилганлиги, шунингдек солиқ имтиёзи сифатида корхона ихтиёрида қолдирилган маблағларни замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш, уларга сервис-техник хизмат кўрсатиш, тиббиёт мақсадлари учун эҳтиёт қисмлар, инвентар ва бошқа буюмлар харид қилиш, янги бино ва иншоотларни қуриш ва мавжудларини реконструкция қилишга мақсадли йўналтирилган реал суммаларини тегишли счёtlарда тўғри акс эттирилганлигига холис баҳо беришдек масъулятни юклайди.

Қарорда солиқ имтиёzlари ҳисобидан тежалган маблағларнинг бир қисмини аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ қатламларига бепул тиббий хизмат кўрсатишга йўналтириш бўйича белгиланган чора-тадбирлар ҳам бухгалтерлар, ҳам аудиторлар олдига ушбу ижтимоий аҳамиятга молик миссияни хусусий тиббиёт муассасалари томонидан реал бажарилганлигини тўғри ҳужжатлаштирилганлиги, улар таннархини тўғри аниқланганлиги ва ҳисобдан чиқарилганлигини таъминлашдек муҳим вазифаларни қўяди.

Қарорга мувофиқ, хусусий тиббиёт муассасалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган рўйхат бўйича олиб келинадиган янги тиббиёт асбоб-ускуналари, бутловчи буюмлар ва уларнинг эҳтиёт қисмлари ҳамда материаллари учун божхона тўловларидан ҳам озод этилган. Бу, ўз навбатида, аудиторлар олдига божхона тўловларидан озод этилган суммаларни тасдиқланадиган рўйхат бўйича олиб келинадиган янги тиббиёт асбоб-ускуналари, бутловчи буюмлар ва уларнинг эҳтиёт қисмлари ҳамда материаллари қийматига тўғри олиб борилганлигини аниқлашдек масъул вазифаларни қўяди.

Қорорга кўра қишлоқ жойларда ва чекка туманларда тиббиёт соҳасида хусусий секторни жадал ривожлантириш мақсадида қишлоқ жойларда тиббий хизмат кўрсатиш соҳасида ташкил этиладиган янги микрофир-малар ва кичик корхоналар давлат рўйхатига олинган кундан бошлаб 10 йил муддатга ягона солиқ тўловидан озод этилиши кўзда тутилган.

Қарорга кўра, 2017 йил 1 майдан бошлаб соғлиқни сақлаш соҳасида кичик корхоналар ходимларининг йиллик ўртача чекланган сони 25 кишидан 100 кишигacha кўпайтирилди. Ушбу янги тасдиқланган норма тиббиёт соҳасининг хусусий секторида бандликни кенгайтиришни рағбатлантириш имконини беради, хусусий тиббиёт муассасалари хизмат кўрсатадиган аҳоли сонини ошириш учун қўшимча имкониятлар яратади. Мазкур янгилик хусусий тиббий хизмат кўрсатиш соҳасига кирувчи тадбиркорлик субъектларида ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш ҳамда бошқа турдаги даромадлар бўйича ҳисоб-китоблар кўламини ошишига, мос равишда аудиторлик текширувларида ушбу ҳисоб-китобларни қонун ҳужжатлари талабларига мос ташкил этилганлигига обдон баҳо бериш талабини қўяди.

Қарорда хусусий тиббиёт муассасалариға лицензия беришни сези-ларли даражада соддалаштириш ва муддатларини тезлаштириш, жумладан, лицензия бериш түғрисидаги қарорни 30 кундан 20 кунгача қисқартириш, лицензия бериш учун давлат божини энг кам иш ҳақининг 10 баробаридан 5 баробаригача камайтириш назарда тутилган. Ушбу янгиликлар аудиторлик текширувлари олдига хусусий тиббиёт муассасаларида лицензиялар қиймати ва улар амортизациясини ҳисоб ва ҳисботда түғри акс эттирилганлигига реал баҳо беришдек масъул вазифани қўяди.

Қарорда хусусий тиббиёт муассасалари фаолиятини йўлга қўйиш ва кенгайтириш учун уларни бино ва хоналар билан таъминлашга доир амалий чора-тадбирлар кўзда тутилган. Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштириш, монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитасига фойдаланилмаётган бинолар, обьект ва хоналарни, айниқса, соғлиқни сақлаш тизимида тугатилаётган муассасаларнинг давлат мулки бўлган обьектларини аҳолига тиббий хизматлар кўрсатадиган тадбиркорлик субъектларига «ноль» қийматида белгиланган тартибда бепул сотиш, бунда мулкдорлар инвестиция киритиш ва янги иш ўринлари яратиш бўйича мажбуриятларни зиммасига олишини таъминлаш вазифаси топширилган. Шу билан бирга, кичик тадбиркорлик субъектлари, жумладан, хусусий тиббиёт муассасалариға давлат мулкини ижарага олишнинг максимал муддатини амалдаги нормаларга мувофиқ 5 йилдан 10 йилгacha узайтириш кўзда тутилган. Бунда соғлиқни сақлаш муассасаларнинг давлат мулкидан фойдаланиш учун ижара тўловининг энг кам ставкасини 20 фоизга қисқартириш назарда тутилган. Янги тиббиёт обьектлари барпо этадиган ва мавжудларини реконструкция қиласидан ҳам бирор тадбиркорлик субъектлари томонидан уларга «ноль» қийматида белгиланган тартибда берилган обьектларга эгалик қилиш ҳукуқини тўлиқ олиш учун уларни қуриш ва қайта қуриш, реконструкция қилиш, таъмирлаш, тегишли жиҳозлар билан таъминлаш, янги иш ўринларини яратиш ва бошқа шартлардаги инвестицион мажбуриятларни ҳақиқатда ҳам бажарилганлигига холис баҳо беришдек масъулиятни юклайди. Ушбу махсус савол тарзидаги текширувлар бўйича ўтказилган аудиторлик текширувлари бўйича тузилган аудиторлик ҳисботлари давлат бошқарув органлари томонидан аҳолига тиббий хизматлар кўрсатадиган тадбиркорлик субъектларига «ноль» қийматида белгиланган тартибда берилган обьектларни иинвестицион мажбуриятлар эвазига улар балансига бериш тўғрисида тегишли қарорларни қабул қилишга асос бўлади.

Қарорда тижорат банклариға хусусий тиббиёт муассасаларига замонавий тиббий асбоб-ускуналар, жумладан, хориждан сотиб олиш, бошланғич капитални шакллантириш, тиббий хизматлар күрсатиш мақсадида бино ва иншоотлар харид қилиш учун узоқ муддатли имтиёзли кредитлар ажратиши вазифаси юклатилған. Шунингдек, ахолига замонавий ахборот технологияларидан фойдаланған ҳолда, жумладан, банк кредит карталари билан хисоб-китоб қилиш асосида хусусий тиббиёт муассасаларининг тиббий хизматларидан фойдаланиш учун истеъмол кредитлари тақдим этиш тавсия этилған. Ушбу вазифаларни бажарилиши аудиторлар олдига хусусий тиббиёт муассасаларидан олинған хорижий ва миллий валютадаги кредит операцияларини ҳисоб ва ҳисботда реал акс эттирилғанлыгини аниқлашдек масъулятни юклайди.

Қарорда тиббиётнинг хусусий соҳасига, айниқса, юқори малакали хорижий мутахассисларни жалб қилиш ва хорижий капитал иштирокида қўшма тиббиёт муассасалари ташкил этиш орқали илғор ҳалқаро тажрибани жорий этишни кенгайтиришга доир чора-тадбирлар кўзда тутилған. Чунончи, хусусий тиббиёт муассасаларидан ишлашга жалб этиладиган хорижлик шифокорлар ва замонавий тиббиёт асбоб-ускуналарига хизмат кўрсатадиган техник мутахассислар тузилған меҳнат шартномалари доирасида олинадиган даромадлар бўйича жисмоний шахслар даромад солиғи ҳамда ягона ижтимоий тўловлардан озод этилиши белгиланған. Қарорга кўра, хусусий тиббиёт муассасаларининг хорижлик ходимлари бошқарув персонали сифатидаги фаолиятидан оладиган даромадлари жисмоний шахслар даромад солиғидан озод этилади. Ушбу чора-тадбирлар ижроси аудиторлик текширувлари олдига хорижлик шифокорлар ва замонавий тиббиёт асбоб-ускуналарига хизмат кўрсатадиган техник мутахассислар ҳамда хусусий тиббиёт муассасаларининг хорижлик ходимлари бошқарув персоналлари билан тузилған меҳнат шартномалари шартларини тўлиқ бажарилғанлиги, бу шартномалар доирасида ушбу ходимлар томонидан олинған даромадлар бўйича жисмоний шахслар даромад солиғи ҳамда ягона ижтимоий тўловларни тўғри ҳисоб-китоб қилингандиги, уларни ҳисоб ва ҳисботда реал акс эттирилғанлыгини аниқлашдек муҳим вазифаларни қўяди.